

NENAD CAMBI

BILJEŠKA O JAPODSKIM URNAMA I SARKOFAZIMA

Nenad Cambi
Odjel za arheologiju
Sveučilište u Zadru
HR 23000 Zadar

UDK: 726.829.32(497.5-3.Prozor)
903.23(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2003-12-10

U Prozoru u Lici, na japodskom području, otkriven je sarkofag bez poklopca Tita Flavija Marcela, po zanimanju trgovca mirisima, koji je po svome obliku vrlo zanimljiv. Posebna karakteristika toga sarkofaga su kutni istaci koji su zapravo neka vrsta trakastih pilastara. Najbliže paralele ne javljaju se na dalmatinskim sarkofazima, nego na japodskim urnama koje se izrađuju još od 6.-5. st. prije Kr. pa do 1.-2. st. nakon Kr. To bi upućivalo da je ovaj primjerak nastao prije početka serijske izradbe sarkofaga, a analiza epigrafskih elemenata pokazuje da je on nastao prije godine 140. nakon Kr. To što se jedan sarkofag koji služi kao spomenik za inhumaciju pokojnika, pojavljuje u isto doba kao i urne u koje se polaže pepeo spaljenih pokojnika, samo je potvrda već zapažene činjenice da Japodi prakticiraju oba ritusa (incineracija i inhumacija).

Pred gotovo trideset godina održao sam na skupu Hrvatskog arheološkog društva u Otočcu referat o sarkofazima u Lici, a među njima posebnu sam pozornost posvetio sarkofagu, na žalost bez pokrova, nekog Marcela koji potječe iz Prozora, sada na čuvanju u Arheološkom muzeju u Zagrebu.¹ Toj se raspravi nema što prigovoriti ni posebno dodati, ali činjenica što je tada objavljen samo crtež, načinjen prema dosta lošoj Brunšmidovoj fotografiji, zahtijeva ipak da ga, danas, kad je sarkofag ponovno dostupan (izložen je u

¹ N. CAMBI, 1975, 75 i d., sl. 1.

lapidariju), i kad nam je na raspolaganju dobra fotografija (Sl. 1), ponovno uzmemo u razmatranje, jer se mogu izvući i još kvalitetniji zaključci, osobito kad ga se usporedi s brojnim urnama iz istog kraja.² Potrebu novog proučavanja, uostalom, nameće i proteklo vrijeme. Ovu studiju posvećujem uspomeni na kolegu Antu Glavičića, čija nas je iznenadna smrt sve duboko ražalostila. Odlaskom A. Glavičića arheološka i povijesna istraživanja priobalja i zaleđa sjevernog Jadrana izgubila su vrijedna djelatnika poslovične marljivosti i entuzijazma.

Sl. 1. Sarkofag Tita Flavija Marcela. Vapnenac. Prozor, prva polovica 2. st.

Marcelov sarkofag je običan sanduk sljedećih dimenzija: duž. 2,28; vis. 0,65 šir. 0,75 m. Debljina stijenki je različita, naprijed 12-13 cm, straga 13-14, desna bočna strana 21, a lijeva 15. Rupa za tijelo je široka 38-30 cm, a duga 1,96 m. Uzglavlje je bilo na lijevoj strani, gdje je očuvan plitki kameni jastuk, vrlo grubo izrađen. Izvorno je sanduk imao samo pukotinu po sredini prednje strane i malo oštećenje, ali je kasnije na jednom mjestu i odlomljen. Budući da je fragment očuvan, umetnut je u odgovarajuću pukotinu. Ukrašen je samo s

² O tome sarkofagu J. BRUNŠMID, 1898, 187 i d., sl. 90; J. BRUNŠMID, 1904-1911, 346, sl. 760; C. PATSCH, 1900, 86, sl. 34.

prednje strane. Po sredini je *tabula ansata* koja ima standardnu profilaciju. U tabuli se, unatoč oštećenjima, jasno čita natpis: *D(is) M(anibus) / T(itus) Fl(avius) Marcellus / Sep(ulchri) An(nos) LXX / S(ibi) V(ivus) F(ecit)*. Anse su uparane u kamen i snižene, tako da im je unutrašnja površina na istoj visini kao i natpis, što zapravo znači da su prikazane u negativu. Anse imaju istu profilaciju kao i tabula, a u sredini u reljefu izrađena je četverolatična rozeta. Krajevi sanduka izbočeni su za oko 2-3 cm u odnosu na površinu stijenki. Ta izbočenja u obliku uspravno položenog pravokutnika izgledaju kao neka vrsta trakastih pilastara ili parasta. U oivičenom prostoru izrađen je dupin u okomitom položaju s glavom nadolje. Dobro se razabire njegova glava i rep. Površina sanduka je glatka, ali se mjestimično opažaju grubi udarci šiljatog dlijeta. Na gornjem dijelu strana sanduka nema zuba koji služi za bolje priljubljanje i teže skidanje poklopca. Na gornjoj površini stijenki, međutim, očuvali su se ostatci desetak klinova umetnih u odgovarajuće rupe, uhvaćenih olovom. Takvi klinovi nisu česti u Dalmaciji. Čini se ipak da su na prednjoj strani bili i utori za povezne klinove. Na desnoj strani rupa je očuvana, a na lijevoj nedostaje, jer je upravo tu bila spomenuta fraktura.

Pročelje sarkofaga trodijelno je raščlanjeno. Na prvi pogled sarkofag podsjeća na primjerke iz priobalja koji su daleko najbrojniji u Saloni, gdje se taj tip i formirao. Naime, takvim sanducima središnja tabula, koja zahvaća veći dio površine, ostavlja prostore sa strana i oni mogu biti prazni ili ukrašeni. Međutim, sarkofag ipak odstupa od dalmatinskih po jednom vrlo važnom detalju. To su prije spomenuti trakasti pilastri, neka vrsta arhitektonskog raščlanjenja, koja ne naliježe na anse, nego između ta dva elementa ima još malo slobodnog prostora koji nije ukrašen, nego je samo grubo priklesan. Dupini su također ukrasni element poznat na dalmatinskim primjercima, ali najčešće su oni dekoracija trokutnih prostora iznad ansa ili ispod njih.³ Drugdje su rijetki. Ni okomit položaj dupina nije karakterističan za dalmatinske primjerke.

Kako je Marcellov sarkofag jedini čitav primjerak na širem području Like te nema sličnih primjeraka za usporedbu, postavlja se pitanje geneze toga komada. Njegova posebna karakteristika su kutni elementi (konstruktivno-dekorativni trakasti-pilastri) koji su ključ rješenja nastanka. Srećom na širem japodskom području za usporedbu postoji tridesetak urna koje traju kroz duže vremensko razdoblje, zapravo sve do samog kraja ritusa spaljivanja, a to znači da se javljaju još i u ranom 3. st. I doista taj se element zapaža na mnogim

³ Npr. sarkofag T. Silicija Firma na Sustipanu u Splitu, usp. T. MARASOVIĆ - D. VRSALOVIĆ, 1963-65, 194, tab. LXII, 1.

primjercima. Najsličnije primjerke nude urne iz Široke kule,⁴ Ribića,⁵ Golubića⁶ i Založja⁷ na kojima se javljaju slični kutni istaci. Takve trake pilastri nisu uobičajeno uokvirenje, jer bi ono išlo i oko čitavoga natpisnog polja, a ne bi se samo nalazilo bočno, i to odvojeno od profilacije. Trake su, osim toga, istaknutije od svih ostalih dijelova spomenika. Međutim, takvi se pilastri ne javljaju samo na urnama iz rimskog doba nego su poznati i na primjercima iz znatno ranijeg vremena, kao što je na primjer slučaj na urni iz Pritoka-Jezerine, na kojima je prikazan preplet, karakterističan za grčko arhaisko razdoblje.⁸ Očito je, dakle, da između Marcelova sarkofaga i urna postoji jasna "genetska" veza. Radi li se o pukom odabiru forma i detalja koji nastaju u jednoj novoj radionici sarkofaga iz rimskoga carskog doba ili je pak on nastavak ranije klesarske prakse prilagođene novom ritusu? To bi značilo da je urna naprosto "rastegnuta" do dimenzija potrebnih za sarkofag u koji može stati čitavo pokojnikovo tijelo. I jedno i drugo bilo je moguće. Anse na tabuli malo zbunjuju. One su poznate na sarkofazima iz kasnijega doba, a nisu poznate na urnama. No, bez obzira na njihovu prisutnost, vjerojatnije je da je radionica Marcelova sarkofaga samo iskoristila oblik urne, povećala mu dimenzije i dodala anse, koje su jedan od najčešćih ukrasa tabule. *Tabula ansata* nije, naravno, svojstvena isključivo sarkofazima, iako je iznimno česta, osobito kod kasnijih dalmatinskih primjeraka. Obrnutim postupkom, kad bi se smanjila tabula, odbacile anse i smanjile dimenzije, sarkofag bi postao urna. O tome procesu bit će riječi još malo kasnije.

Da između urna i Marcelova sarkofaga postoji uska veza, govori i dekoracija trakastih pilastara. Ti su elementi na sarkofagu ukrašeni dupinom, a na nekim se urnama na istoj poziciji nalaze također slični, iako ne i isti dekorativni elementi. Na urni iz Pritoka-Jezerine pojavljuje se zmija također u okomitom položaju, samo s glavom nagore (Sl. 3).⁹ I ona ima izduženo meandrasto tijelo s trokutastom glavom. Na spomenutom primjerku iz Široke kule javlja se gušter u istom položaju.¹⁰ Njegovo je tijelo također meandrasto, a sa strana se vide i nožice. Bez obzira na to što to nisu iste životinje, sve one imaju slične oblikovne karakteristike, jer su izdužene i dobro pokrivaju predviđenu površinu. Te životinje pripadaju svijetu tla i vode i možda nose sličnu sepulkralnu simboliku.

⁴ I. ŠARIĆ, 1975, 67, b, sl. 13; I. ŠARIĆ, 1975 b, 24, sl. 1, T. I.

⁵ B. RAUNIG, 1974, tab. V, 14; B. RAUNIG, 1975, sl. 7, 15.

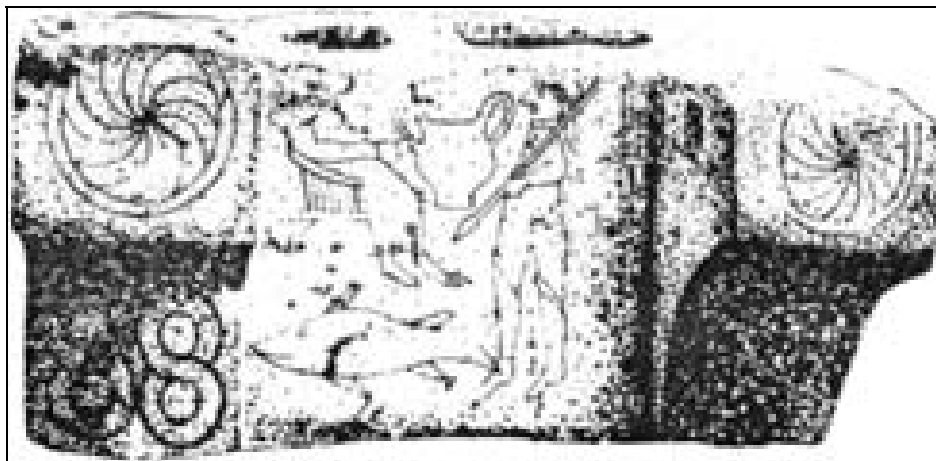
⁶ B. RAUNIG, 1974, tab. V, 15; B. RAUNIG, 1975, sl. 7, 16.

⁷ B. RAUNIG, 1974, tab. V, 20; B. RAUNIG, 1975, sl. 7, 22.

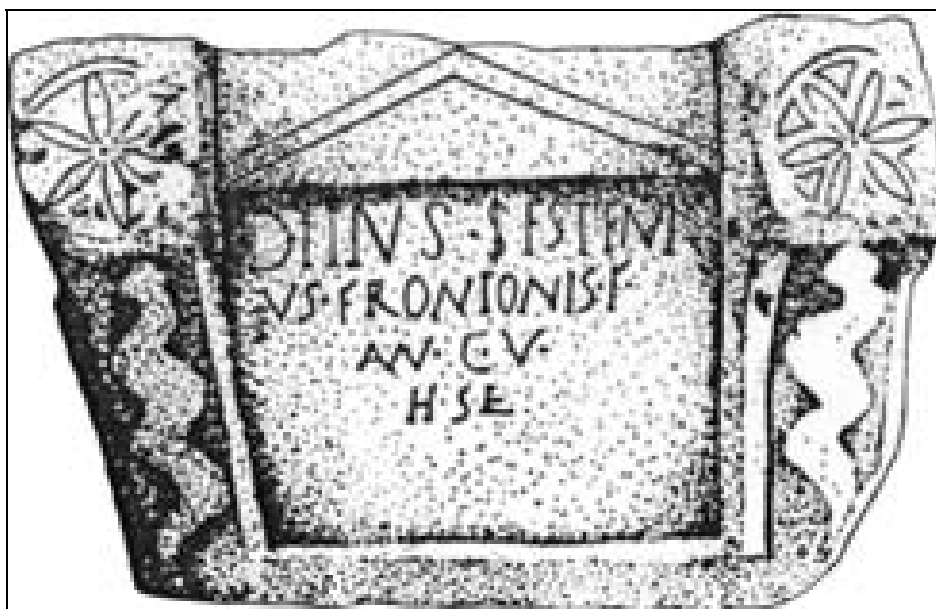
⁸ B. RAUNIG, 1974, tab. I, 5, B. RAUNIG sl. 3, 5.

⁹ B. RAUNIG 1974, tab. IV, 12 a; B. RAUNIG 1975, sl. 6, 12 a.

¹⁰ Reljef je loše očuvan pa je teško razabrati o kojoj se životinji radi. Kao guštera interpretira ga I. ŠARIĆ, 1975, 24, tab. I.

Sl. 2. Urna s grafiranim prizorima arhajskog karaktera. Ribić. Muljika. 6.-5. st. prije Kr.

3. Urna Sestenijska s graviranim prikazima rimskog karaktera iz Pritoke-Jezerina.
Muljika. 2. st.

Sarkofag je raskošna forma spomenika za pokapanje čitavog tijela pokojnika. Oni su pradávná pojava i javljaju se najprije na Istoku, a postupno se šire i drugdje. U Italiji su sarkofazi bili korišteni još davno u prošlosti, a kad je u doba Rimske republike prevladavalo spaljivanje, gotovo su nestali. Samo su neke obitelji tradicionalno zadržale sarkofage. Masovnija pojava sarkofaga počinje s ponovnim oživljavanjem inhumacije u 2. st.¹¹ Prvi serijski sarkofazi u Rimu su iz doba Trajana ili Hadrijana. Sam car Trajan je spaljen, a nije poznato kakav je ritus Hadrijan sebi odabrao. Pouzdano se ipak zna da se Antonin Pij inhumira.¹² Malo pomalo takav oblik pokapanja počinje prevladavati u 3. st.¹³ Međutim, sarkofazi su na japodskom području poznati već na samoj pojavi specifično ukrašenih nadgrobni spomenika. Takav primjerak je poznata "ploča" iz Založja iz 6.-5 st. prije Kr. koja je zapravo proćelje raskošnog sarkofaga.¹⁴ Nije čudno što se već tako rano pojavljuje sarkofag, jer su Japodi prakticirali oba ritusa (incineracija i inhumacija).¹⁵ S tim u vezi postavlja se pitanje je li Marcelov sarkofag posljedica tradicionalnoga japodskog pristajanja uz oba ritusa ili se to pak dogodilo zbog porasta popularnosti inhumacije koja stiže s rimskim utjecajem u 2. st. Da bismo na to odgovorili, bilo bi se potrebno osvrnuti na dataciju sarkofaga iz Prozora. U navedenom radu još od pred trideset godina sarkofag sam datirao u 2. st.¹⁶ Na takvu dataciju upućuje kratki natpis s lapidarnim rečenicama, početna formula *DM* koja se javlja krajem 1. i početkom 2. st.,¹⁷ te sam završetak *S(ibi) V(ivus) F(ecit)*, koji je iznimno rijedak na sarkofazima i pripada repertoaru natpisa ranijega doba. Tom prigodom konstatirao sam da se ime pokojnika sastoji od tri člana, što je rijetka pojava na sarkofazima,¹⁸ a česta je na drugim, ranijim oblicima nadgrobni spomenika.

Sve što je tada rećeno o dataciji, u osnovi je toćno. Međutim, izvan ranije analize ostala je imenska formula, a i ona je također kronološki vrlo

¹¹ Na Zapadu se to događa u doba Trajana, usp. F. MATZ 1958, 47 i d., te 81 i d., G. KOCH - H. SICHTERMANN 1982, 61 i d.

¹² Usp. R. TURCAN, 1958, 328 i d.

¹³ F. DE VISSCHER, 1962, 34 i d.

¹⁴ B. RAUNIG, 1974, tab. II, 10 a-c; B. RAUNIG, Lika, 4, 10 a-c. N. CAMBI, 1984, 76 i d., sl. 194.

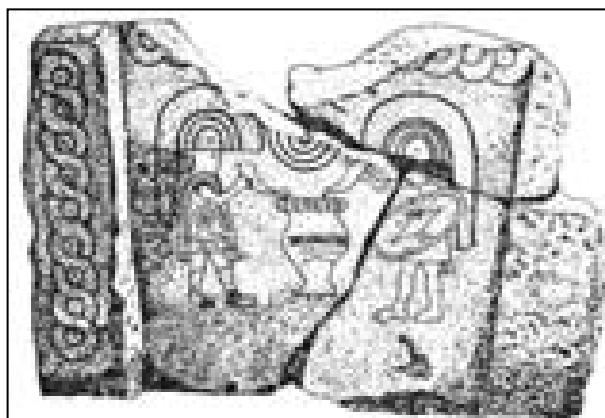
¹⁵ B. ČOVIĆ, 1958, 202; Z. MARIĆ, 1968, 59; Z. MARIĆ, 1975, 39 i d. Opće o ritusima na jugoistoćnoeuropskom području D. SREJOVIĆ, 1965, 64 i d., br. 29-32, 34-35; D. SREJOVIĆ, 1979, 79, usp. kartu na str. 81.

¹⁶ N. CAMBI, 1975, 79. U doba oko 100. godine već ga je ranije bio datirao K. PATSCH, 1900, 87.

¹⁷ J. J. HATT, 1986, 18 i d.

¹⁸ O upotrebi *tria nomina* usp. A. SCHOBBER, 1923, 11 i d.; H. THYLANDER, 1952, 51 i d.

indikativna. *Marcellus* je vrlo rašireni rimski *cognomen* koji je poznat u rimskom svijetu¹⁹ i u Dalmaciji.²⁰ *Praenomen T(itus)* i *nomen Fl(avius)* su pokraćeni, samo je *cognomen* cjelovito ispisan. Tome je vjerojatno razlog što u prostoru u tabuli ne bi stalo čitavo ime da je pisano bez kratica, a istim dimenzijama slova. Prenomen i nomen su jednaki odgovarajućim dijelovima imenske formule careva flavijevske dinastije. Svi se oni zovu *Titus Flavius*.²¹ Različit im je samo *cognomen*, koji se kod oslobođanja ne nasljeđuje. Po svoj prilici vlasnik sarkofaga dobio je građansko pravo u prvoj generaciji, ali u doba kojeg od trojice flavijevskih vladara (Vespazijan, Tit ili Domicijan), teško je reći. Pokojnik je doživio 70 godina. Ako je slobodu dobio u dvadesetoj ili tridesetoj godini, onda je on rođen između 40. i 70. godine poslije Kr. To bi značilo da je Marcel još za života dao načiniti sarkofag u razdoblju između 110. i 140. Ta računica prilično precizno određuje gornju kronološku granicu, a to je kraj Hadrijanova razdoblja kao gornja granica. *Marcellus* je po zanimanju bio *seplasiarius*, trgovac parfemima i pomastima, što u natpisu jasno stoji. Parfumar u dubokoj unutrašnjosti rimske provincije Dalmacije u najmanju je ruku čudno zanimanje, jer miomirise obilno troše samo ljudi visoke civilizacijske razine. Ipak, natpis je nedvosmislen, a skupi sarkofag dokaz je Marcelova prosperiteta. Je li to bio doseljenik koji je stalno putovao i pripadao trgovačkom sloju? Da je trgovac, to je sigurno, ali je li doseljenik, ipak je teško odgovorivo pitanje.

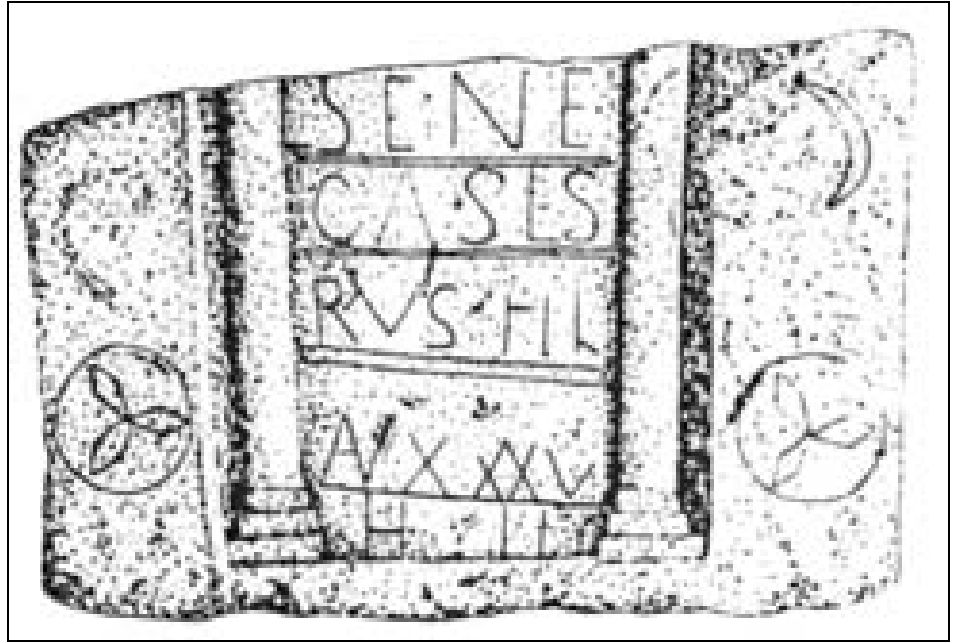

Sl. 4. Urna s graviranim prikazima arhajskog karaktera iz Ribića. Muljika. 6.-5. st. prije Kr.

¹⁹ Usp. I. KAJANTO, 1965, 39, 124 i d., 127, 129, 132, 173.

²⁰ G. ALFÖLDY, 1969, 237.

²¹ Usp. D. KIENAST, 1995, 108 (Vespazijan); 111 (Tit); 115 (Domicijan).

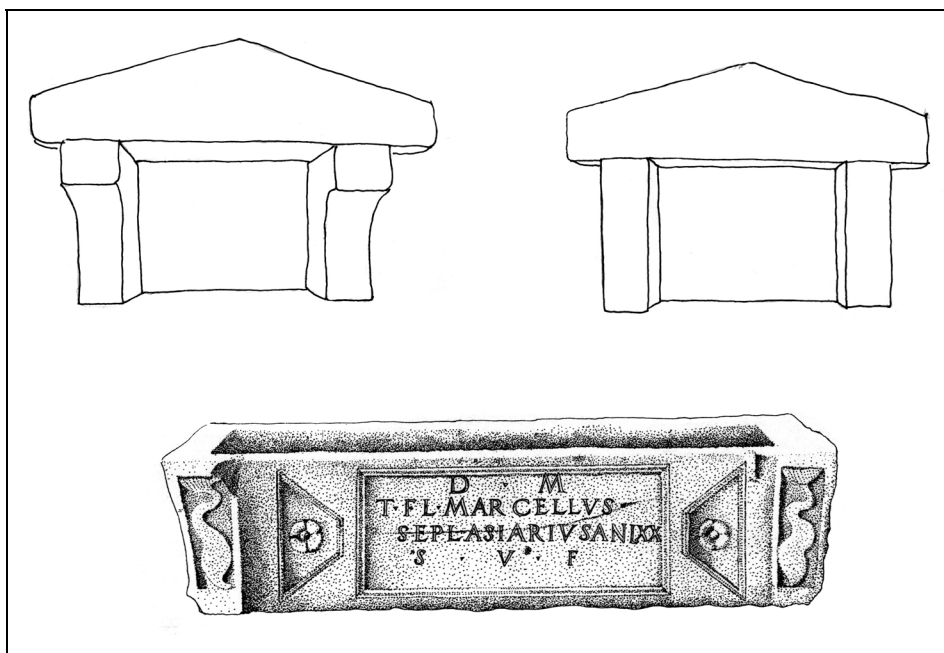

Sl. 5. Urna iz Ribiča s natpisom i graviranim prikazom iz Ribiča. Muljika. 1.-2. st.

Dakle, nema dvojbe da je Marcelov sarkofag najkasnije nastao u prvoj polovici 2. st., upravo u vrijeme kad se sarkofazi počinju u većoj mjeri pojavljivati u rimskom svijetu. U rimskoj provinciji Dalmaciji to još nije doba serijskih sarkofaga, ali pojedinačni komadi ipak su zabilježeni u Saloni.²² Međutim, rani salonitanski primjerci nemaju standardizirani oblik i *tabula ansata* iznimno je rijetka pojava. Tada, naime, još nije formiran "klasični" salonitanski sarkofag koji, prema tome, nikako nije mogao samostalno nastati u unutrašnjosti. Pripada li onda Marcelov sarkofag toj pojavi ili se radi o kontinuitetu radionica urna? To je pitanje već ranije bilo postavljeno i na nj je dan samo hipotetični odgovor. Međutim, komparacija s dalmatinskim sarkofazima prve polovice 2. st. ne daje oslonca za pretpostavku o mogućnosti utjecaja ranih salonitanskih primjeraka iz Salone, a još manje drugih gradova. K tome, već je naglašeno da japodske urne od davnine imaju trakaste pilastre uz rubove. Na taj se način jasno pokazuje da je Marcelov sarkofag produžetak forma tih sepulkralnih spomenika i da odgovara nizu u koji spadaju mnogi cijeli

²² N. CAMBI, 1998, 75 i d.

i fragmentirani komadi, kao što je fragment iz Ribića (Sl. 2 i 4),²³ Pritoka-Jezerina,²⁴ a zatim i oni kasniji o kojima je već bilo riječi.²⁵ To znači da se može utvrditi razvojna linija sepulkralnih spomenika od urna sa zalučenim stranama, zatim urna koje imaju ispravljene linije (obje su forme zasvjedočene još u doba 6.-5. st. prije Kr.), pa zatim urna koje imaju oba tipa izbočenja, ali one mogu imati i razne dodatke poput stupova i zabata (Sl. 3 i 5) i uglavnom su iz rimskog vremena (1. ili 2. st.) te konačno do spomenutog Marcelova sarkofaga, koji je istodoban ili čak raniji od japodskih urna rimskog doba (vidi razvojnu liniju od urna do sarkofaga na Sl. 6). Treba, stoga, s razlogom pretpostaviti da su posudbe ansa uz tabulu kasniji dodatak izvornoj formi koji je mogao biti preuzet i s drugih vrsta epigrafičkih spomenika.

6. Tipološki razvitak urna i sarkofaga s japodskog područja

²³ B. RAUNIG, tab. I, 2, 3; B. RAUNIG, sl. 3, 2, 3; sl. 3, 5.

²⁴ B. RAUNIG, 1974, tab. I, 5; B. RAUNIG, 1975, sl. 3, 2, 3, sl. 3, 5.

²⁵ Usp. bilj. 4-7.

Još bi na jedno pitanje valjalo odgovoriti, a to je kakav je bio poklopac Marcellova sarkofaga.²⁶ Iako taj dio spomenika nije očuvan i iako ni jedna urna nije pronađena s poklopcem *in situ*, ipak određeni broj preostalih pokrova pokazuje da su oni bili oblikovani poput krova kuće na dvije vode. Već je bilo naglašeno da i urne i sarkofazi imaju arhitektonsku formu, a ona traži takav sedlasti pokrov.

Za sada je Marcelov sarkofag jedini rani primjerak na japodskom području. Moguće da će se pronaći još koji, jer je očito da je u Lici postojala radionica koja je izrađivala sarkofage, o čemu svjedoči više fragmenta drugačijeg izgleda²⁷ i kamenolomi u kojima su se vadili veliki blokovi, a gdje su iz nekog razloga zaostali i nedovršeni komadi.²⁸

Literatura

- G. ALFÖLDY, *Die Personenamen in der römischen Provinz Damatia*, Heidelberg, 1969.
- J. BRUNŠMID, Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, n.s., 3, Zagreb, 1898.
- J. BRUNŠMID, *Kameni spomenici Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 1904-1911.
- N. CAMBI, Antički sarkofazi iz Like, u "Arheološka problematika Like", znanstveni skup Otočac 22-24. IX. 1974., *Izdanja HAD*, 1, Split, 1975.
- N. CAMBI, Il reimpiego dei sarcofagi romani in Dalmazia, *Colloquio sul reimpiego dei sarcofagi romani nel medio evo*, Pisa 5.-12. September 1982, Marburger Winkelmann Programm 1983 (Marburg, 1984).
- N. CAMBI, Sarkophage aus salonitanischen Werkstätten, Akten des Symposiums "125 Jahre Sarkophag-Corpus", Marburg, 4.-7. Oktober 1995, *Sarkophag Studien*, 1, Mainz, 1998.
- B. ČOVIĆ, Barice nekropola bronzanog doba kod Gračanice, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 13, Sarajevo, 1958.
- F. De VISSCHER, *Les droits de tombeaux romains*, Milano, 1963.
- J. J. HATT, *La tombe gallo-romaine*, Paris, 1986. (sec. ed.)
- I. KAJANTO, *The Latin Cognomina*, Helsinki, 1965.
- D. KIENAST, *Römische Kaiser Tabelle*, Darmstadt, 1995 (sec. ed.).
- G. KOCH – H. SICHTERMANN, *Römische Sarkophage, Handbuch der Archäologie*, München, 1982.
- T. MARASOVIĆ – D. VRSALOVIĆ, Srednjovjekovna opatija na Sustipanu u Splitu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 65-67, Split, 1963-65.

²⁶ Tim pitanjem se pozabavio D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, 1982, 1 i d.

²⁷ N. CAMBI, 1975, 77 i d., sl. 3-7.

²⁸ I. ŠARIĆ, 1982, 43 i d., sl. 1, tab. I-VI.

- Z. MARIĆ, Japodske nekropole u dolini rijeke Une, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 23, n.s., Sarajevo, 1968.
- Z. MARIĆ, Istočna granica Japoda, u "Arheološka problematika Like", Znanstveni skup Otočac 21. do 23. XI. 1974., *Izdanja HAD*, 1, Split, 1975.
- F. MATZ, *Ein römisches Meisterwerk. Der Jahreszeitensarkophag Badminton – New York*, Berlin, 1958.
- J. MORRIS, *Death Ritual and Social Structure in Classical Antiquity*, Cambridge University Press, 1992.
- K. PATSCH, *Die Lika in römischer Zeit*, Wien 1900.
- B. RAUNIG, Japodski sepulkralni i sakralni spomenici, *Starinar*, 23, 1972, Beograd, 1974.
- B. RAUNIG, Japodski kameni sepulkralni i sakralni spomenici, u "Arheološka problematika Like", znanstveni skup Otočac 21-23. IX 1974, *Izdanja HAD*, 1, Split, 1975.
- D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ, O nekim zanemarenim komponentama kod "japodskih urni", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., 15, Zagreb, 1982.
- A. SCHÖBER, *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Wien, 1923.
- D. SREJOVIĆ, Rimske nekropole ranog carstva u Jugoslaviji, *Starinar*, n.s., 13-14, 1962-63, Beograd, 1965.
- D. SREJOVIĆ, Pokušaj etničkog i teritorijalnog razgraničenja starobalkanskih plemena na osnovu načina sahranjivanja, u Naučni skup "Sahranjivanje kod Ilira", održan 10-12. maja 1976., SANU, Balkanološki institut, Odeljenje istorijskih nauka, 2, Beograd, 1979.
- I. ŠARIĆ, Kamene urne u Lici, u "Arheološka problematika Like", znanstveni skup Otočac 21-23. IX. 1974., *Izdanja HAD*, 1, Split, 1975.
- I. ŠARIĆ, Japodske urne u Lici, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., 9, Zagreb, 1975.
- I. ŠARIĆ, Kamenolomi gdje su se u rimsko vrijeme izrađivali sarkofazi, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. ser., 15, Zagreb, 1982.
- H. THYLANDER, *Étude sur l'epigraphie latine*, Lund, 1952.
- R. TURCAN, Origines et sens de l'inhumation à l'époque impériale, *Revue des études anciennes*, LX, 3-4, 1958.

A SHORT NOTE ABOUT IAPODIAN URNS AND SARCOPHAGI

Summary

A very interesting sarcophagus of a certain *Titus Flavius Marcellus*, who was a *seplasiarius* – a merchant of perfume, was discovered at Prozor in Lika (Croatia) more than one hundred years ago (fig. 1). The sarcophagus is only decorated on the front side. The *tabella ansata* was placed in the centre of the sarcophagus's body. It contained the following inscription: *D(is) M(anibus) / T(itus) Fl(avius) Marcellus / seplasiarius An(nos) LXX / S(ibi) V(ivus) F(ecit)*. The epitaph shows characteristics of the early 2nd century AD. This period is suggested by the lapidary style of the

inscription, the appearance of the formula D.M. and abbreviation S.V.P. that only appears on early forms of funerary monuments. But, also the nomenclature of the sarcophagus's owner is very significant and reveals that Marcellus acquired Roman citizenship during the Flavian period. It is very likely that he was born between 40 and 70AD. Bearing in mind the fact that Marcellus lived for 70 years, the sarcophagus must have been made before the end of Hadrian's reign.

The form of the chest is also very characteristic. Besides the central *tabella ansata*, it also displays vertical stripes on the sides of the front. These stripes are in fact the angular pilasters, which were decorated with vertically placed dolphins. Such elements do not exist on early Dalmatian sarcophagi from the 2nd century AD. *Tabella ansata* on such sarcophagi became the standard element only with mass production, which began in the 3rd century. However, the closest parallels are the urns in the Lika region (inhabited by the Illyrian people - the Iapodes). These urns were used during the long period from the 6th century BC (figs 1 and 4) until the 3rd century AD (figs 2 and 5). Marcellus's sarcophagus was a product of Iapodian workshops in the period before the appearance of the series of Roman sarcophagi. The Marcellus sarcophagus is a kind of continuation of the Iapodian urn production (see development fig. 6). It may seem unusual that urns and sarcophagi appear in the same region and at the same time. But, it is quite normal, since the Iapodes practiced cremation and burial customs in parallel. Accordingly, the urns and sarcophagi were luxurious forms of funerary monuments for different burial rites.

ANMERKUNG ÜBER DIE JAPODISCHEN URNEN UND SARKOPHAGE

Zusammenfassung

In Prozor, in der Lika, auf dem japodischen Gebiet, wurde ein nach seiner Forme sehr interessanter Sarkophag entdeckt, der einem Seplasiarius (Parfümhändler) Namens *Titus Flavius Marcellus* gehörte. Besondere Charakteristik dieses Sarkophags sind Eckvorsprünge, die eine Art bandförmige Pilaster darstellen. Nähere Parallelen sind nicht bei dalmatinischen Sarkophagen zu finden, sondern bei japodischen Urnen, die schon vom 5./6. Jahrhundert vor Chr. bis zum 1./2. Jahrhundert nach Chr. hergestellt wurden. Das könnte auf die Tatsache hinweisen, dass dieses Exemplar vor der Serie der Herstellungen von den Sarkophagen entstanden sei, und die Analyse der epigraphischen Elemente zeigt, dass dieser Sarkophag vor dem Jahr 140 nach Chr. entstanden sei.

Dieser Fall bestätigt die Tatsache, dass die Japoden Inzinerationen und Inhumationen ausübten. Nämlich, die Tatsache, dass ein Sarkophag, der zur Inhumation des Verstorbenen diente, zur gleichen Zeit wie Ascheurnen erscheint, bestätigt schon früher Bemerktes, dass bei den Japoden beide Ritten, Inzineration und Inhumation, stattgefunden hatten.